

Skovshoveddialekten: en lingvistisk beskrivelse

Af BJARNE SIMMELKJÆR SANDGAARD HANSEN

Nærværende artikel beskriver en række rigsmålsafvigende fonetiske, fonologiske, prosodiske, fleksionsmorfologiske, syntaktiske og leksikalske træk i skovshoveddialekten og sammenligner disse med identiske træk i de omgivende sprogvarianter (øvrigt sjællandsk, københavnsk, skånsk og bornholmsk) med henblik på at bestemme dialektens kontaktsproglige udviklingshistorie og placering i det sydsandinaviske dialektkontinuum. Eksempler på de undersøgte sproglige træk er udbredelsen af schwa-assimilation og -apokope, distribueringen af *a*-kvaliteter, udviklingen af visse langvokaler til diftonger og glide (med særligt fokus på refleks af gl. *ū*), fremskydningen af visse bagtungevokaler, stødets udbredelse og type, intonationsmønstret, diverse vokalførlængelser, behandlingen af gl. *p* i postvokalisk stilling (modsvarende rm. *b*), udviklingen gl. *-pt/-bt* > *-ft*, svækkelsen af *ð*, likvidassimilationen i de oprindelige sekvenser *-rg-*, *-rv-*, *-lg-* og *-lv-*, affrikationen af initialt *t*, assibileringen af oprindeligt *skj*, substantivernes genus, adjektivbøjningen ved attributiv brug, pronominerne form og brug, valget af hypotaktisk konjunktion i visse sætningstyper og enkelte leksikalske forskelle.

1 Introduktion

Hovedformålet med forsknings Samarbejdet *Lyden af Hovedstaden* er at undersøge det københavnske lydunivers i perioden 1600-1950. Da sproget udgør en naturlig del af enhver bys lydunivers, udforsker et af projekterne i samarbejdet, hvordan der har lydt og nærmere bestemt er blevet talt på de københavnske handelspladser, hvor eksempelvis fiskerkoner fra Skovshoved og bønder fra Amager har solgt deres varer til københavnere, som de lader til at have interageret med på deres hjemlige dialekt (Hansen & Quist 2021: 181–185, Quist 2021). For mere nøjagtigt at kunne kortlægge hvordan dialekterne i Skovshoved og på Amager har bidraget til det københavnske lydunivers, må vi imidlertid først vide, hvordan de lød. Vi må med andre ord kende deres fonetiske, fonologiske, prosodiske, morfologiske, syntaktiske og leksikalske særtræk.

Med nærværende artikel koncentrerer jeg mig om skovshoveddialekten, en nordsjællandsk ømålsdialekt (ØMO Tillægsbind.: kort 2.1), idet jeg agter at gøre

et forsøg på en lingvistisk beskrivelse af den traditionelle skovshoveddialekts fonetik, fonologi, prosodi, fleksionsmorfologi, syntaks og leksikon med hovedfokus på de træk, der afviger fra det samtidige rigsmål. Undervejs i beskrivelsen vil jeg desuden forsøge at belyse, hvor hvert af de beskrevne træk ”kommer fra”, dvs. om de peger i retning af københavnsk (lav-/høj-), øvrigt sjællandsk eller de geografisk tilgrænsende dialekter på den anden side af Øresund (skånsk og evt. bornholmsk). Som en del af denne udredning vil jeg diskutere rimeligheden i antagelsen af et decideret øresundsmål, hvis eksistens allerede P.K. Thorsen (1929: 151) antydede i et foredrag fra 1910¹ i regi af Philologisk-Historisk Samfund.

Enhver beskrivelse af en ikke længere eksisterende sprogvariant som skovshoveddialekten fordrer selvsagt adgang til historiske kilder på og om denne sprogvariant. Overordnet set fremstår de sjællandske ømålsdialekter ganske velbeskrevne i den dialektologiske litteratur. Værker som Thorsen (1894) og Ejskjær (1970) har givet os detaljeret indsigt i de fonetiske, fonologiske og morfologiske systemer i udvalgte dialekter, og den løbende udgivelse af ØMO bidrager til en stadigt stigende forståelse af de sjællandske og øvrige ømålsdialekters ordforråd samt ordenes udtale og morfologi. Ikke alle dialekter er dog lige velbeskrevne, hvilket skovshoveddialekten er et udmærket eksempel på.

Vort kendskab til skovshoveddialekten har vi overordnet set to typer kilder at takke for. Dels er vi i besiddelse af en ordliste fra 1923, hvor optegneren Aage Rohmann har talt med fiskerkone Marie Rasmussen (født 1864) og noteret hendes sprog, sådan som hun selv mente, at hun og andre talte det i hendes barn- og ungdom (jf. brev fra Aage Rohmann til Marius Kristensen dateret den 10. september 1923), og dels har vi bevaret tolv lydoptagelser fra 1960'erne og 1970'erne. Nogle af disse optagelser er foretaget med dialektforskning og -dokumentation for øje og bevaret i Center for Dialektforsknings lydarkiv. Det gælder de fire optagelser fra 1976, der indeholder Finn Køster og Inger Bévorts to interviews med hhv. fisker Anders Sørensen (født 1899) og fiskerkone Ella Møller (født 1890) samt de fire optagelser fra 1982 med Finn Køster og Jan Katlevs interview af skovserkonerne Dorthea Jensen (født 1903) og Inger Marx (født 1913). To andre optagelser indeholdende interviews fra 1964 med hhv. Petrine Hansen (født ca. 1877/1878) og Johan ”Baronen” Petersen (født 1884) blev derimod indspillet af journalist og lokalhistoriker Halvor Pedersen for Gentofte Folkemindesamling (i dag Gentofte Lokalarkiv) som materiale til radioprogramserien *Godtfolk i fortællehjørnet*. Endelig råder Center for Dialektforskning over yderligere to optagelser, hvor Arne

¹ Thorsen (1929) angives herefter som Thorsen (1910/1929).

Honoré i 1967 interviewer fiskerkonerne Ingeborg Svendsen (født ca. 1891) og Ella Møller (født 1890), men dette interview er ifølge Center for Dialektforsknings katalog oprindeligt en overspilning fra netop *Godtfolk i fortællehjørnet*, hvilket dog ikke fremgår af Gentofte Folkemindesamlings oversigt over udsendelser i serien. Denne artikels beskrivelse af skovshoveddialekten bygger således på Aage Rohmanns ordliste (Rohmann 1923) og de tolv nævnte lydoptagelser.²

I afsnit 2 vil jeg give en lingvistisk beskrivelse med særligt fokus på de træk, der afviger fra det samtidige rigsmål. Til dette formål benytter jeg i videst muligt omfang Danias lydskrift, sådan som denne anvendes af ØMO (Tillægsbind: 28–31, som i al væsentlighed er baseret på Kristensen 1924).³ Dette princip skaber selvsagt ingen større vanskeligheder ved den lydskriftlige gengivelse af optagelserne ud over den sædvanlige, nødvendige stillingtagen til detaljeringsgrad i notationen (K.M. Pedersen *apud* Gudiksen 2011: 46–47), men med Rohmanns (1923) ordliste forholder det sig anderledes, idet han til en vis grad har benyttet sig af Otto Jespersens (1890–1892: 40–77) Dania-notation, som han har modificeret på en række ikke altid lige gennemskuelige og konsekvente måder. Eksempelvis forbliver det flere steder uklart, hvad Rohmann har hørt, når han noterer [å], jf. nedenstående i ordlisten indlagte løsbladsnotat ved Marius Kristensens hånd.

å vil næsten overalt svare til normal-sjæll. [a];⁴ forskellen mellem å og ȳ er knapt sikker (heller ikke altid mellem å og ȳ)

Jeg vil tilstræbe at gengive Rohmanns notation så nøjagtigt, som det er mig teknisk muligt, selvom en sådan kildetro gengivelse uvægerligt vil føre til diskrepans mellem notationen af ordliste- og lydoptagelseseksemplerne, og hvor der måtte opstå tvivl om, hvorledes Rohmanns notation bør fortolkes, vil jeg eksplicitere og om nødvendigt diskutere dette. Tillige vil jeg markere Rohmanns eksempler tyde-

² Yderligere to Skovshoved-optagelser i Center for Dialektforsknings samling er ikke medtaget i denne kildeoversigt, da de ikke er anvendelige til nærværende artikels formål. Selvom den interviewede Bertha Schmidt (født 1893) boede i Gentofte sogn på tidspunktet for interviewet, nævner hun nemlig i interviewet, at hun som barn voksede op i området omkring Kronborggade og Jægersborggade (Nørrebro) og i øvrigt havde været på Sparresholm i Toksværd sogn (ved Rønnede). Hun kan derfor næppe gøre det ud for en repræsentativ taler af skovshoveddialekten, hvilket bl.a. også hendes udtale af *-rg-* i *dværge* som [ɹ] vidner om.

³ To væsentlige undtagelser hertil er brugen af [ā] til at betegne det ”flade” *a* (se endvidere fodnote 5) og af [j] til at markere syllabicitet, f.eks. *kōbm* ’koppen’.

⁴ Hos Marius Kristensen (og andre; se f.eks. Brink 2021: afsnit 2) betegner [a] en å-agtig diftong, som er særdeles udbredt i sjællandsk, jf. afsnit 2.1.

ligt med et sænket _{AR}, således at læseren intetsteds kan komme i tvivl om, hvorvidt et eksempel følger Rohmanns eller den moderne Dania-konvention.

Efter den lingvistiske beskrivelse vil jeg i afsnit 3 samle op på de rigsmålsafvigende træk og søge at sammenligne dem med identiske træk i de omgivende sprogvarianter (øvrigt sjællandsk og københavnsk samt skånsk og bornholmsk, hvis talere skovserne kan have haft kontakt med ad vandvejen) med henblik på at bestemme dialektens kontaktsproglige udviklingshistorie og placering i det sydskandinaviske dialektkontinuum, herunder om der som nævnt ovenfor har eksisteret et særligt skånsk- eller bornholmskpåvirket øresundsmål omfattende de nord-sjællandske og amagerkanske kystdialekter.

2 Lingvistisk beskrivelse med særligt fokus på rigsmålsafvigelser

Skovshovedmålet skiller sig ud fra det samtidige rigsmål på en række punkter, som vi nu skal gennemgå. Vi lægger ud med vokalkvaliteterne i afsnit 2.1 og fortsætter med konsonantsystemet i afsnit 2.2 og prosodien i afsnit 2.3, inden vi runder af med fleksionsmorfologien og syntaksen i afsnit 2.4 og enkelte leksikalske forskelle i afsnit 2.5. Som det vil fremgå af det følgende, fremstår sproget hos Rohmanns (1923) meddeler flere steder mere arkaiserende end sproget hos lydoptagelsernes meddelere, der ellers kun er en halv eller en hel generation yngre end Rohmanns meddeler. Denne forskel skyldes formentlig, at Rohmanns informant som nævnt i afsnit 1 har talt om sproget i sin barn- og ungdom, og at det således formentlig fortrinsvis er de "rene" former, Rohmann har noteret, hvorimod det i overvejende grad er informanternes eget talesprog, der høres på lydoptagelserne.

2.1 Vokalisme

Af særlig interesse for nærværende artikels formål er udbredelsen af schwa-assimilation og -apokope, distribueringen af *a*-kvaliteter, udviklingen af visse langvokaler til diftonger og glidere, herunder navnlig de særlige forhold, der vedrører reflexen af glda. *ū*, og fremskydningen af visse bagtungevokaler.

Termerne schwa-assimilation og schwa-apokope benævner det fænomen, at en ubetonet stavelsesvokal, [ə], falder bort og i schwa-assimilationens tilfælde overlader sin syllabicitet til en tilgrænsende sonor lyd. I rigsmålet er fænomenet udbredt, jf. f.eks. *kɔbɪ* 'koppen' (i stedet for *kɔbən*) og *gá·ð* 'gade' (i stedet for *gá·ðə*). Skovshoveddialekten kender også til schwa-assimilation og -apokope, men i væsentligt ringere omfang end rigsmålet. Rohmann (1923: §17) giver kun ét eksempel, nemlig *ARVåbnhiu's* 'våbenhus', men Marius Kristensen har sat spørgsmålstegn i marginen ud for dette ord i ordlisten, hvilket vidner om, at der

kan være tale om inkonsekvent notation fra Rohmanns side. Apropos notationen bør det tilføjes, at vi ikke kan vide, om og i så fald i hvilket omfang Rohmann i øvrigt har forsøgt at være konsekvent med at anvende *ə* som default markør for ubetonet stavelse, uanset om der har været en egentlig vokal i udtalen eller ej. Med lydoptagelserne kommer vi fri af den slags notationstolkingsproblemer, og blandt meddelerne forekommer der da også flere eksempler på schwa-assimilation og -apokope, f.eks. *da·* 'dage' (sameksisterende med *da·wə*), *bæng* 'bænke', *a|* 'alle', *lɔg* 'lokke' og *damn* 'damme'. Selvsamme meddelere har dog adskillige tilfælde af bevaret *ə*, der af en rigsmålstaler kan misforstås som "overtydlig oplæsningsudtale", f.eks. den næsten konsekvente udtale af begge ubetonede vokaler i svage præteritumsendelser såsom i *hanləðə* 'handlede', *və.ɪgəðə* 'virkede' og *fesgəðə* 'fiskede' eller ord og fraser som *həsdənə* 'hestene', *egə* 'vesdə' 'ikke vidste', *be* 'tæn' *gəli* 'betænkelig' og *kunə jo* 'egə fenə' 'en' i 'həw'nən' 'kunne jo ikke finde ind i havnen'.

Distribueringen af *a*-kvaliteter i skovshovedmålet synes først og fremmest at afvige fra rigsmålets distribuering ved ikke kun at omfatte to kvaliteter, $_{AR}[ā a]$ (formodentlig svarende til $[a α]$ i moderne Dania-notation),⁵ men tillige have en tredje kvalitet $_{AR}[ā̇]$.⁶ Særligt i sin lange udgave synes dette $_{AR}[ā̇]$ dog at kommutere med $_{AR}[ā̇]$ og dermed ikke at være en egentlig *a*-variant, men snarere have eller udvise rester af at have haft fonemstatus, sådan som det også kendes fra øvrigt sjællandsk (Ejskjær 1970: 354–414, især 413–414, Brink 2021: afsnit 3, 6–8), jf. $_{AR}hā̇nə$ 'hane' over for $_{AR}kā̇nə$ 'kane' (Rohmann 1923: §1), hvor det fortsætter et i særlige stillinger tidligt forlænget glde. *a* (Bennike & Kristensen 1898–1912: 15–22, Christensen 1936: 17, Brink 2021: afsnit 5–7). Ifølge Rohmann (1923: §1–2 m.fl.) forekommer $_{AR}[ā̇]$ eksempelvis i ord som $_{AR}kā̇sdə$ 'kaste' (men ikke i det oprindeligt parallelle $_{AR}fā̇sdə$ 'faste'), $_{AR}hā̇sgə$ 'handske', $_{AR}hā̇n$'s/hā̇ns' 'Hans' og $_{AR}ā̇sən$ 'asen' samt systematisk foran *r* og *l*, jf. $_{AR}hā̇rə$ 'hare', $_{AR}fā̇rə$ 'fare', $_{AR}klā̇r$ 'klar', $_{AR}kā̇r$ 'karl', $_{AR}fā̇rli$ 'farlig', $_{AR}hā̇lə$ 'hale', $_{AR}mā̇lə$ 'male' (på møl-

⁵ Tegnet $[α]$ fandtes ikke i Jespersens (1890–1892: 40–77) oprindelige Dania-version, men blev først tilføjet af Kristensen (1924: 17–18). I moderne Dania-notation anvender jeg i øvrigt modsat ØMO (Tillægsbind: 28), men i overensstemmelse med bl.a. Brink & Lund (1975) tegnet $[ā]$ til at betegne den endnu mere fremskudte *a*-kvalitet i nutidigt rigsmåls lange *a* som i *gā̇ðə* 'gade' (det "flade" *a*) og således skelne denne fra *a*, der repræsenterer det korte, fremskudte *a* i rm. *hat* 'hat' (det "lyse" *a*). I praksis har denne skelnen kun relevans for den lydskriftlige gengivelse af eksemplerne fra lydoptagelserne, hvor der kan høres forskel på *ā* og *a*. Hvad Rohmanns (1923) eksempler angår, er det ikke muligt at fastslå med sikkerhed, om $_{AR}ā̇$ modsvarer denne artikels *ā*, *a* eller begge.

⁶ $_{AR}[ā̇]$ svarer formodentlig til $[ā̇]$ eller evt. $[ɔ]$, jf. den i afsnit 1 gengivne note af Marius Kristensen om, at Rohmanns notation er afvigende på dette punkt.

le) og $\text{ARpr}\ddot{a} \cdot l\ddot{a}$ 'prale'. I absolut udlyd registreres der diftongering, f.eks. $\text{ARfr}\ddot{a}'(\ddot{a})$ 'fra', $\text{AR}\ddot{a}'\ddot{a}$ 'af' og $\text{ARsb}\ddot{a} \cdot \ddot{o}$ 'spade' (Rohmann 1923: §1, 124). Også ved den korte variant finder vi i skovshoveddialekten i enkelte tilfælde $\text{AR}[\ddot{a}]$, hvor det samtidige rigsmål har [a] eller [α], f.eks. $\text{ARb}\ddot{a}ns\ddot{a}$ 'bandsat' (men $\text{ARban}\ddot{a}$ 'bande') og $\text{ARS}\ddot{a}n$ 'sand' (men ARlan 'land'), ligesom vi systematisk finder [ā] foran den velære nasal i *ng* og overvejende også i *nk*, f.eks. $\text{ARl}\ddot{a}n$ 'lang', $\text{ARg}\ddot{a}n$ 'gang', $\text{ARvr}\ddot{a}n$ 'vrang', $\text{ARSd}\ddot{a}n$ 'stang', $\text{ARsg}\ddot{a}n$ 'g' 'skank', $\text{ARh}\ddot{a}n$ 'k' 'hank' og $\text{ARbl}\ddot{a}n$ 'g' (sameksisterende med $\text{ARbl}\ddot{a}n$ 'g') 'blank' (Rohmann 1923: §6–7).

Af de egentlige *a*-varianter forekommer den fremskudte, $\text{AR}[\ddot{a}]$, både langt og kort (Rohmann 1923: §1–14 m.fl.). Som lang ækvivalerer den med øvrige tilfælde af *rm.* langt *a*, inkl. i naboskab af *r*, f.eks. $\text{ARg}\ddot{a} \cdot \ddot{d}\ddot{a}$ 'gade', $\text{ARK}\ddot{a} \cdot n\ddot{a}$ 'kane', $\text{ARfl}\ddot{a} \cdot \ddot{d}$ 'flad', $\text{ARsm}\ddot{a} \cdot w\ddot{a}$ 'smage' (men ikke i $\text{ARteb}\ddot{a} \cdot w\ddot{a}$ 'tilbage'), $\text{ARSgr}\ddot{a} \cdot w\ddot{a}$ 'skrabe', $\text{ARsg}\ddot{a} \cdot w$ 'skab', $\text{ARh}\ddot{a} \cdot w\ddot{a}$ 'have', $\text{ARtr}\ddot{a} \cdot w\ddot{a}$ 'trave', $\text{ARv}\ddot{a} \cdot \ddot{a}m\ddot{a}$ 'varme' og $\text{ARK}\ddot{a} \cdot \ddot{a}m$ 'karm'. Som kort anvendes den foran *lle lde* [lḁ], f.eks. $\text{ARf}\ddot{a}l\ddot{a}$ 'falde' og $\text{ARsg}\ddot{a}l\ddot{a}\ddot{d}$ 'skallet', foran *vn*, *vr* og *vl*, f.eks. $\text{ARf}\ddot{a}w \cdot n$ 'favn',⁷ $\text{AR}\ddot{a}w \cdot n$ 'ravn', $\text{ARh}\ddot{a}wr\ddot{a}$ 'havre' og $\text{ARN}\ddot{a}wl\ddot{a}$ 'navle', og foran *r* i bl.a. $\text{ARM}\ddot{a}rg$ 'mark'. Derudover findes kort [ā] foran alveolær konsonant som i rigsmålet, f.eks. $\text{ARM}\ddot{a}n$ 'mand', $\text{ARK}\ddot{a}l$ 'kalv' og $\text{ARM}\ddot{a}\ddot{d}$ 'mad', men denne udtale er tilsyneladende fakultativ, hvilket bl.a. $\text{ARK}\ddot{a}l$, ARman 'mand' (jf. førnævnte $\text{ARK}\ddot{a}l$ og $\text{ARM}\ddot{a}n$) og $\text{ARsb}\ddot{a}n$ 'spand' vidner om. På nær et par yderligere undtagelser finder vi i alle øvrige omgivelser udtalen $\text{AR}[a]$. Lydoptagelserne vidner om en helt tredje distribution af *a*-kvaliteter, der hverken er helt identisk med rigsmålets eller Rohmanns meddelers. Her finder vi nemlig [a] anvendt ikke kun foran alveolarer som i rigsmålet, men også foran labialer og velærer, f.eks. *ga.məl* 'gammel', *kafḁ* 'kaffe' og *na.gən* 'nakken', og endog efter *r*, f.eks. *sdran* 'strand'. Derudover registreres hos et par af meddelerne fakultativt den overgang af [a·] til [ā·], som senere bliver enerådende i rigsmålet (Brink & Lund 1975: 96–104), f.eks. *a'ḁlḁgḁ·ḁ* 'Adelgade', og den hos Rohmann (1923) registrerede fremskudte udtale af kort *a* foran *r* synes her begrænset til *va(u)* 'var', ligesom den af meddelerne også er delvis opgivet til fordel for rigsmålsudtalen [α] foran *vn*, *vr* og *vl*, f.eks. *hḁw·n* 'havn'.

Ækvivalenten til *rm.* langt *ā* er hos Rohmann (1923: §15) gennemgående markeret som $\text{AR}[o \cdot]$, f.eks. $\text{ARlo} \cdot n\ddot{a}$ 'låne', $\text{ARro} \cdot \ddot{a}$ 'råde', $\text{ARbo} \cdot s$ 'bås' og $\text{ARho} \cdot \ddot{u}$ 'hård'; i absolut udlyd dog som $\text{AR}[o'(\ddot{a})]$, f.eks. $\text{ARgo}'(\ddot{a})$ 'gå' og $\text{ARto}'(\ddot{a})$ 'tå'.

Den type diftongering, som synes at være fakultativt til stede ved skovshoveddialektens ækvivalent til *rm.* langt *ā* og tidligt forlænget *a* i absolut udlyd, genfin-

⁷ "Lyst" *a* ($\text{AR}[a]$) i *faw·n* 'favn' er kun sporadisk optegnet i nordsjællandsk (ØMO 4: 72).

der vi ved ækvivalenten til rm. langt *e*. Her noterer Rohmann (1923: §57) en diftong [é·(ə)], f.eks. *lè·(ə)* 'le' og *sgè·(ə)* 'ske' i absolut udlyd. Samme forhold gør sig mærkværdigt nok ikke gældende for den tilsvarende rundede vokal, langt *ø*, der aldrig markeres som diftong. Her haves også monoftong i ordfinal stilling, f.eks. *gø·'gø'* (Rohmann 1923: §58). Ækvivalenterne til rm. langt *e* og *ø* markeres derudover som monoftongisk, hhv. $\text{AR}[é·]$ og $\text{AR}[ø·]$, f.eks. $\text{AR}éð$ 'ed', $\text{AR}hè·ðə$ 'hede', $lè·sə$ 'løse' og $rø·ú$ 'rør' (Rohmann 1923: §57–58), men Rohmann (1923: §57fn.) tilføjer, at "e· er i alm. stærkt i agtigt."⁸ På den baggrund formodes det rimeligt at antage, at prikken over *e·* og *ø·* betegner hævnning (i retning af hhv. *i·* og *y·*). De i dette afsnit omtalte diftongeringer genfindes fakultativt i lydoptagelserne – og her ikke kun i absolut udlyd, hvilket eksempelvis *hielə* 'hele' bevidner. Set i lyset af såvel diftongeringens mindre restriktive udbredelse i lydoptagelserne som den generelle forekomst af diftongering af langvokalerne i sjællandsk (Ejskjær 1970: 150–175, 313–414) er det næppe utænkeligt, at Rohmann kan have overhørt og dermed undladt at notere flere tilfælde af diftongering.

Blandt de med diftongerne nært beslægtede glidere synes der forskel i Rohmanns (1923) notering af for- og bagtungevarianterne. Ækvivalenterne til rm. langt *i* og *y* markeres som hhv. $\text{AR}[i·]$ og $\text{AR}[y·]$, f.eks. $\text{AR}svi·n$ 'svin', $\text{AR}ti·li$ 'tidlig', $\text{AR}sti·ə$ 'stige', $\text{AR}fry·sə$ 'fryse', $\text{AR}ny·li$ 'nylig' og $sy·l$ 'syl', men igen tilføjer Rohmann (1923: §64, 66) et alternativ i form af gliderne hhv. $\text{AR}[ji]$ og $\text{AR}[jy]$ og noterer vedr. *i*, at "denne glidende lyd er vist den almindeligste," samt vedr. *y*, at det er et "hyppigt lidt glidende *jy*." Disse glidninger synes senere aldeles at være forsvundet ud af sproget efter lydoptagelserne at dømme, f.eks. $t·i·m·i$ 'timer', $si·i$ 'siger' og $gry·ð·n$ 'gryden'. Omvendt markerer Rohmann ækvivalenten til rm. langt *o* gennemgående glidende som $\text{AR}[ou]$, f.eks. $\text{AR}sdoulə$ 'stole', $\text{AR}kounə$ 'kone' og $\text{AR}jou·i$ 'jord' (Rohmann 1923: §20).

Ækvivalenten til rm. langt *u* markeres også gennemgående glidende, men indtager alligevel en særstatus blandt gliderne. Her optræder nemlig to varianter, et lukket $\text{AR}[üu]$ og et mere åbent $\text{AR}[öu]$ i Rohmanns (1923: §25–27, 34) notation, i konkurrence med hinanden. Ud fra ordlisten synes det åbenbart, at den åbne variant anvendes efter *r*, f.eks. $\text{AR}gröu·s$ 'grus', $\text{AR}fröuə$ 'frue' og $\text{AR}bröuə$ 'bruge', og den lukkede variant i øvrigt, f.eks. $\text{AR}miuu·s$ 'mus', $\text{AR}diuu$ 'dug', $\text{AR}miulə$ 'mule', $\text{AR}slüuə$ 'sluge' og $\text{AR}kniuðə$ 'knode'. Samme type sænkning foran *r* gør sig gældende ved kort *u*, jf. $\text{AR}róu$ 'rug' og $\text{AR}tróu$ 'trug' (sameksisterende med $\text{AR}triüu$), hvilket også Ejskjær (1970: 307) har registreret for østsjællandsk. Vi ser til gen-

⁸ Tilsvarende skriver Rohmann i Dragør-ordlisten, at [ø] er *y*-agtigt (Rohmann 1922: §52fn.3).

gæld intet spor af den konditioneringsregel, som Gudiksen (2011: 50–51) opstiller for nord-, øst- og sydsjællandsk (glda. *-ūk* > nsj./øsj./ssj. *-öw*), og som burde have ramt *ARbröuə* 'bruge', *ARdiu* 'dug' og *ARsluuə* 'sluge'; dette er dog ingenlunde overraskende, da /*öw*/ kun optræder som variant ved siden af /*uw*/ (Ejskjær 1970: 312, Gudiksen 2011: 51). Varianterne [*üw*] og [*öw*] er ikke længere komplementært fordelte i de lydoptagelser, vi har adgang til, for her haves kun den lukkede variant [*üw*] i spontan tale, f.eks. *'rajə,ruw'sɹ* 'rejeruser', *fi'güw'ɹ* 'figur' og *hiw's* 'hus'. Til gengæld anvender de interviewede en anden åben og endnu mere fremskudt variant [*öw*], når de beretter om, hvordan "de gamle" talte, og ikke mindst hvordan man skulle tale, når man som solgte fisk på torvet i København. Således udspiller følgende samtale sig mellem skovserkonerne Ella Møller (EM) og Ingeborg Svendsen (IS) og interviewereren Arne Honoré (AH) i 1967.

EM: Ja vi havde jo vores egen måde at tale på herude i Skovshoved. Det var ... der talte vores.

AH: Er det sådan De taler nu?

EM: Ja vi talte altså sådan men der var jo noget andet så når nu vi skulle sige med vores mænd og sådan noget ikke og i gammel tid med ... når vi skulle sige noget ikke det er jo på en helt anden måde ikke.

AH: Men i øjeblikket taler De da sådan pænt rigsdansk ikke?

EM: Ja men så var der jo det her gammeldags som vi siger ikke med både [...] og i den dur ikke.

AH: Det er ligesom Ingeborg går mere frisk til den.

IS: Ja hvad sagde vi? Eller vi sagde "döuw". "Glo på han [...] Dööööuw nej" sagde de gamle koner. Ikke?

EM: Ja det sagde de.

IS: Men nu stiger kunsten. "De er vist blevet til lidt" når der var nogen der havde fået lidt flere penge mellem hænderne. "Glo på nogen de er så seje" så de ligner [...] i nakken. Sådan talte de gamle koner. Ikke Ella?

EM: Ja det gjorde de.

IS: Ja og de var sjove.

Lidt senere i samme samtale fortsætter de.

IS: Hun ville ikke sidde inde ved stranden⁹ for der skulle de jo have sådan en særlig dialekt ikke til at kalde på dem eller hvad det var ikke. Gjorde de ikke det Ella?

EM: Jo de sad og kaldte når folk gik forbi ikke.

AH: Kan De huske hvad de sagde?

EM: Og så råbte de ja de spurgte jo de sagde jo her er levende torsk og rødspætter skal det være nogle rødspætter i dag frue?

IS: Fröwe fröwe fröw- ja er fröwe kommet. De sagde jo ikke fruere men fröwer. De havde jo et sjovt sprog ikke?

EM: Ja.

IS: Döw så sagde de du. Og alt og som de sagde. De talte jo helt anderledes end nu ikke men det var jo en vis charme måske at tale sådan ikke.

Udtalen _{AR}*fröwə* 'frue' er tydeligvis ikke længere gangbar i de interviewede skovserkoners sprog, for i spontan tale siger de konsekvent *friwə*, men de kan uproblematisk genkalde sig en ældre udtale *fröwə*, som ifølge dem tilmed synes i særlig grad at have hørt torvehandelssituationen til. Muligvis er [öw] en overdrivelse af eller fejlhuskning for det _{AR}[öu], vi finder hos Rohmann (1923). I så fald afslører en sammenligning med Rohmanns (1923: §25) ordliste, at *fröwə*/*fröwe*-udtalen oprindeligt ikke nødvendigvis har været eksklusiv for torvehandlen i samme grad, som de to skovserkoner mindes, for i ordlisten ser vi som tidligere nævnt _{AR}[öu] som den ukonditionerede udtale af langt *u* efter *r*. Ifølge de to skovserkoner anvendtes [öw]-varianten imidlertid også i *du*, hvilket på ingen måde stemmer overens med de data, vi har fra Rohmanns (1923: §116) ordliste, hvor dette pronomen står optegnet som _{AR}*düu* 'du'. Om der her vitterlig kan være tale om en ren torveudtalevariant, *ad hoc*-spredning af [öw] til dette højfrekvente pronomen eller blot fejlhuskning, får stå hen i det uvisse.¹⁰

⁹ "Inde ved stranden" refererer til fisketorvet på Gammel Strand i København.

¹⁰ Fagfællebedømmeren har foreslået, at *döw* kunne være en affektiv manifestering af 'dog' snarere end 'du'. Dette finder jeg dog mindre sandsynligt, da Ingeborg Svendsen i samtalen netop angiver, at *döw* betyder 'du'. Hertil kommer, at der i den lydoptagelse med Dorthea Jensen og Inger Marx, hvor Dorthea Jensen læser replikker op fra en bog om Tårbæk med en erindret ældre skovshoveddialektudtale, endog forekommer en variant [öw] i f.eks. *öw* 'ö' 'ud' og *nöw* 'nu'. I denne sammenhæng er [öw]-udtalen således ikke italesat som noget, der hører torvehandlen eller kun særlige ord (eller særlige fonetiske omgivelser) til.

På vokalkvalitetsfronten udgør en fremskudt udtale af de korte bagtungevokaler [ɔ], [ɔ̃] og [ɑ̃] til hhv. [ɔ̃], [ɔ̃̃] og [ɑ̃̃] i visse ord vort sidste større rigsmålsafvigende træk. Denne fremskydning er dels registreret af mig i lydoptagelserne, f.eks. *lɔ̃.fɔ̃dɔ̃* 'loftet' (men blot ufremskudt *ARlɑ̃fd* 'loft' hos Rohmann 1923: §85), *hɔ̃.bɔ̃dɔ̃* 'hoppede', *dɑ̃m* 'dem', *tɑ̃ŋ* 'tung' og *lɑ̃.gɔ̃dɔ̃dɔ̃* 'lugtede', og dels hos Rohmann (1923: §22–24, 77, 83, 89, 109, 114, 116 m.fl.). Hos sidstnævnte bliver det klart, at disse udtalevarianter i virkeligheden dækker over mindst tre af hinanden uafhængige udviklinger og forhold. For det første sker der systematisk vokalfremskydning (og -sænkning?) ved refleksen af glda. *u* foran *ng*, f.eks. *ARɔ̃ŋ* 'ung' og *ARtɔ̃ŋ* 'tunge', som herved kommuterer med refleksen af glda. *a* foran *ng* (jf. ovenfor), hvorfor skovshoveddialekten ikke følger det sammenfaldsmønster, der ses i østsjællandsk (Ejskjær 1970: 382–391). For det andet er der i nordsjællandsk i ord som 'dem' og 'tommel' (jf. f.eks. ØMO 3: 28) gennemgående registreret varianter med [ø] og [ö] som i skovshoveddialekten synes at manifesteres som [ó], f.eks. *ARdóm* 'dem' (sameksisterende med *ARdœm*), *ARtómælfeŋ* 'tommelfinger' (sameksisterende med *ARtœmælfeŋ*, jf. Rohmann 1923: §54). For det tredje fremskydes den korte bagtungevokal *ɑ̃* fakultativt til varianterne [ɔ̃] og [ɔ̃̃] foran *w* og obstruenter,¹¹ f.eks. *ARklɔ̃.w* 'klove', *ARplɔ̃.w* 'ploven', *ARsgɔ̃.w* 'skovlen' (sameksisterende med *skɑ̃.w* 'skovl'), *ARvɑ̃.wnɔ̃* 'vågne', *ARgɔ̃d* 'godt', *ARvɑ̃gdɔ̃* 'vogte' og *ARvɑ̃s* 'os'. Om fremskydningsfænomenets sporadiske karakter skriver Rohmann endvidere følgende i sit brev til Marius Kristensen dateret den 10. september 1923:

Også de rundede midttungevokaler, der kan nærme sig stærkt til tilbagetrukne fortungevokaler, er som regel erstattet m. bagtungevokaler.

Denne sprogtilstand er identisk med den, vi finder i lydoptagelserne, hvor den fremskudte udtale netop også synes fakultativ snarere end obligatorisk. Samme taler siger lige så gerne *lɔ̃.fɔ̃dɔ̃* 'loftet' som *lɔ̃.fɔ̃dɔ̃̃*.

Hovedparten af de i dette afsnit gennemgåede rigsmålsafvigelser vedrører de lange vokalers kvalitet, herunder navnlig deres tendens til diftongering og glidning. Som det flere steder er angivet i afsnittet, svarer disse kvaliteter til, hvad man ville forvente i en sjællandsk dialekt (Ejskjær 1970: 150–175, 313–414; jf. også afsnit 3.3), idet Rohmanns notationer dog visse steder er lidt overraskende.

¹¹ Rohmanns (1923) ordliste frembyder ikke eksempler på fremskydning foran alle obstruenter, men når Rohmanns eksempler sammenholdes med lydoptagelsernes, træder dette mønster frem.

2.2 Konsonantisme

Også inden for konsonantismen finder vi enkelte rigsmålsafvigende træk, hvoraf behandlingen af gl. *p* i postvokalisk stilling (modsvarende rm. *b*), udviklingen gl. *-pt-/-bt-* > *-ft-*, svækkelsen af *ð*, likvidassimilationen i de oprindelige sekvenser *-rg-*, *-rv-*, *-lg-* og *-lv-*, affrikationen af initialt *t* og assibileringen af oprindeligt initialt *skj* er blandt de vigtigste.

At gl. *p* (modsvarende rm. *b*) repræsenteres ved *w* postvokalisk, er fakultativt i rigsmålet (Brink & Lund 1975: 433–438), men konsekvent gennemført i skovshoveddialekten. Hos Rohmann (1923: §3, 35, 50, 52 m.fl.) finder vi talrige eksempler herpå såsom *ARSgrá·wə* 'skrabe', *ARTá·wə* 'tabe', *ARDy'w* 'dyb', *ARSDø·wə* 'støbe', *ARKry·wə* 'krybe', *ARdrøwəl* 'drøbel' og *ARlø'w* 'løb'. Ved inddragelse af lydoptagelserne kan vi tilføje endnu flere, heriblandt *kəwən'ha'wn* 'København', *sdri·w* 'stribе', *sgi·wə* 'skibe', *kə·w/kə·wə* 'købe' og *hä.ɹskəw'ɹ* 'herskaber'. Fisker Anders Sørensen's udtale af 'skibe' ligger dog i realiteten tættere på et *sgi·wə* (med labiodentalt [v]) end det her noterede *sgi·wə* (med bilabialt [w]).¹²

En anden lydregel, der har ramt gl. *p*, er gl. *-pt-/-bt-* > *-ft-* (Brink & Lund 1975: 615–616). Denne lydregel synes at være ansvarlig for præteritums- og participiumsformer som *ARTá:fdə* 'tabte' og *ARTá:fd* 'tabt' til verbet *ta·wə* 'tabe' (Rohmann 1923: §118), men former som *ARSMá:fdə* 'smagte' og *ARSMá:fd* 'smagt' kan ikke være opstået ved denne lydregel, idet de fortsætter lydsekvensen gl. *-kt-*. Disse former må følgelig snarere være opstået ad analogisk vej ud fra infinitiv- eller præsensformen *ARSMa·wə* 'smage'. Ræsonnementet lyder således, at når det hedder *ARTá·wə – tá:fdə – tá:fd* 'tabe – tabte – tabt', må det også hedde *ARSMá·wə – smá:fdə – smá:fd* 'smage – smagte – smagt' og ikke *ARSMá·wə – *smá:wdə –*

¹² Selvom det ville være let at afskrive dette [v] enten som en simpel lytterfejl fra min side eller en hyperkorrekt udtale af forventet [w] i stil med den moderne udtalevariant [*ka'ká·və*] for [*ka'ká·w*] *kakao*, bør vi næppe ignorere, at Rohmann (1923) flere steder i sin ordliste har haft samme vanskelighed ved at afgøre, om der er blevet udtalt et [v] eller et [w], f.eks. netop ved *dy'w* 'dyb', som er optegnet med sideformen *dy'v* (Rohmann 1923: §35; se også perspektiveringen til nabosprogvarianter i afsnit 3.1). Strengt taget kan det dog ikke vides, om Rohmann har været i tvivl, for det eneste, vi kan sige med sikkerhed, er, dels at flere relevante ord er registreret med [v]-udtale på Amager og i såvel nord- som øvrigt sjællandsk, bl.a. *kə·və* 'købe' og *lø(·)və* 'løbe' (ØMO 11: 115, 12: 289, jf. også Brink 2021: afsnit 6.1), dels at Marius Kristensen har noteret et spørgsmålstegn i ordlisten ved disse [v]-forekomster og i samme løbbladsnote som tidligere omtalt har bemærket: ”Nogle få – et enkelt vist helt umotiveret – spørgsmålstegn har jeg sat med rød stift. Spørgsmålet om *v·w* efter *g* og *k* og efter selvlyd burde vist undersøges en gang endnu, og måske helst med en anden i selskab – 4 ører hører nok så godt som 2, sommetider.”

**små'wd*, sådan som man lydligt skulle forvente ud fra en sammenligning med det oprindeligt lydligt parallelle *ARkå'wə – kåwdə – kåw'd* 'koge – kogte – kogt'.¹³

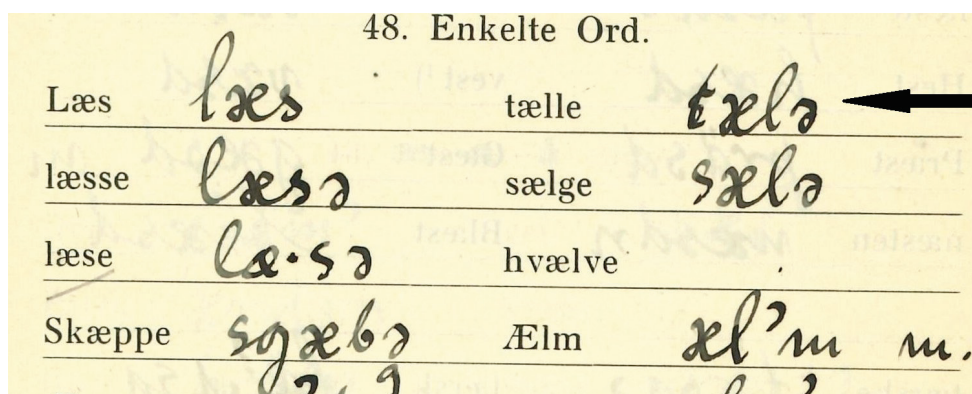
I skovshoveddialekten er der sket fakultativ svækkelse (til [j]) eller bortfald af *ð*. Således finder vi hos Rohmann (1923: §15, 20, 26, 57, 82, 117 m.fl.) på den ene side former med *ð* som *ARkniuðə* 'knude', *ARgē'ðɹ* 'geder', *ARmo'ðə* 'måde', *ARbā'ðə* 'bade' og *ARblou'ð* 'blod' og på den anden side *ð*-løse former som *ARbrø'* 'brød', *ARri'ə* 'ride', *ARli'ə* 'lide', *ARtræ'ə* 'træde', *ARro'ə* 'råde', *ARvā'ə* 'vade' og *ARsgā'ə* 'skade' (om tab). Samme indtryk af fakultativt *ð*-bortfald giver lydoptagelserne, hvis meddelere stundom siger eksempelvis *'a'ðəl,gā'ð* 'Adelgade' og *ne'ðə* 'nede', stundom *dä.me* 'dernede', *bā'j* 'både' (subst.), *t'in* 'tiden', *'ba'ansdal'd* 'badeanstalt', *si'en* 'siden' og *'rø',sbædɹ* 'rødspætter'. Lydoptagelserne byder også på flere eksempler på, at *ð*-verbernes præteritumsendelse *-əðə* og participiumsændelse *-əð* er reduceret til *-ə*, f.eks. *bøgə* 'bygget', *ma'lə* 'malet' og *la'wə* 'lavede'. Denne reduktion er fraværende hos Rohmann (1923: §118), der konsekvent anfører de distinkte former hhv. *-əðə* og *-əð*. I virkeligheden dækker det her beskrevne forhold over to udviklinger, nemlig dels et tidligt bortfald af *ð*, særligt i tilfælde, hvor dette fortsætter gl. *ð* (*th*) efter lang vokal, og hvor det i kompositionelle førsteleds udlyd er blevet efterfulgt af en konsonant på den anden side af morfemgrænsen, dels en senere svækkelse af *ð* til *j* med mulighed for efterfølgende bortfald, herunder også i tilfælde, hvor dette *ð* fortsætter gl. *t* (Brink & Lund 1975: 304–311, 444–455, 473–474).

Ikke kun svækkelse, men decideret bortfald rammer den sidste konsonant i konsonantgrupperne *-rg-*, *-rv-*, *-lg-* og *-lv-*. Således har Rohmann (1923: §96) op-listet 13 eksempler på bortfald, heriblandt *ARkal'* 'kalv', *ARTæl'ə* 'talg', *ARfølə* 'følge', *ARGalə* 'galge', *ARkor'ə* 'kurv', *ARbjæ'ɹ* 'bjerg' og *ARmā'ɹ* 'marv', men dog også et enkelt, muligvis rigsmålspåvirket modeksempel i form af *AR'arv* 'arv'. Lydoptagelsernes meddelere synes at følge Rohmanns meddelers generelle tendens til bortfald her, idet deres sprog byder på eksempler såsom *'bø',gā'ðə* 'Borgergade' og *kø'ɹ* 'kurv'.

Ved vore to sidste rigsmålsafvigende konsonanttræk er der til gengæld ikke enighed mellem Rohmanns (1923) ordliste og lydoptagelserne. En tydelig affrikation af *t* til [tʰ] høres i flere af lydoptagelsernes meddelers udtale af ord som *tʰi* 'ti', *tʰow* 'to' og *tʰow* 'tov'. I ordlisten er der derimod intet entydigt spor af denne affrikation. Alle tilfælde af initialt *t* er konsekvent noteret med *AR[t]*, selv foran

¹³ I lydoptagelsen med Dorthea Jensen og Inger Marx forekommer former som *køfðə* 'købte' i den også i fodnote 10 omtalte passage, hvor Dorthea Jensen læser replikker op fra en bog om Tårnbæk med erindret ældre skovshoveddialektudtale.

fortunevokaler som *i* og *e*, f.eks. *ARTi·li* 'tidlig', *ARTi'ð* 'tid' og *ARteney* 'tinding' (Rohmann 1923: §54, §67). Om vi kan stole på, at denne notation repræsenterer en nøjagtig gengivelse af de præcise udtaleforhold, er til gengæld en anden sag. To forhold peger efter min vurdering i retning af, at Rohmann ikke har fundet det relevant eller ikke har tænkt over at notere et perciperet [*t'*]. For det første fokuserer ordlisteskabelonen ikke på registrering af dialektale forskelle ved udtalen af ordinitialt *t*. Med undtagelse af et mere generelt afsnit om alveolære konsonanter (Rohmann 1923: §74) eksisterer der ganske enkelt intet afsnit i ordlisten, der er viet hertil på samme måde, som der er afsnit om eksempelvis postvokalisk *d* (Rohmann 1923: §82) eller ordinitialt *tj* (Rohmann 1923: §72), så Rohmann har næppe fundet det relevant at lytte særligt efter og notere denne affrikation. For det andet kunne Rohmanns (1923: §48) notation af meddelerens udtale af 'tælle' som gengivet i Figur 1 muligvis indikere, at han har hørt en meget [*s*]-agtig udtale af *t'*et og derfor først har noteret *ARSæla*, men derefter er blevet i tvivl og har rettet til *ARTæla* ved at skrive et *t* oven i *s*'et.

Figur 1: Fotografisk gengivelse af 'tælle' i Rohmann (1923: §48). Pil indsat af mig.

Med mindre der er tale om en helt almindelig, umotiveret skrivefejl, ville denne rettelse i notationen give god mening, hvis Rohmann har været i tvivl om, hvorvidt han hørte [*t*] eller [*s*], fordi det, han hørte, i virkeligheden var affrikaten [*t'*]. I og med at de første sprogbrugere, hos hvem *t*-affrikation i dansk er registreret, maksimalt er en generation ældre end Rohmanns skovshovedmeddeler (se afsnit 3.2), kan den evt. manglende registrering af affrikationen hos Rohmann (1923) dog også slet og ret skyldes meddelerens fokus på det erindrede sprog i hendes barn- og ungdom, hvor affrikationen muligvis ikke var nået fra lavkøbenhavnsk til skovshoveddialekten endnu. Jeg må dog understrege, at begge mine overvejelser her er noget spekulative. Det eneste, vi kan fastslå med sikkerhed, er, at affrikati-

onen af *t* til [*tʰ*] høres tydeligt i flere af lydoptagelserne, men derimod ikke har efterladt sig entydige spor i ordlisten.

Med assibileringen af oprindeligt initialt *skj* forholder det sig modsat. Af den er der intet spor i lydoptagelserne, medens den hos Rohmann (1923: §32, 70) er bevidnet af eksempler som *ARsou.ɔdə* 'skjorte' og *ARsål* 'skjold', herunder i *ARsål-go'uy* 'Skjoldgården'. Heroverfor står et eksempel som *ARsgjuulə* 'skjule',¹⁴ hvor det snarere synes, at det oprindelige *j* er forsvundet. Det er nærliggende at antage, at dette kunne skyldes, at lydudviklingen gl. *jū > ȳ* i skovshoveddialekten ikke som i forstadiet til rigsmålet er blevet blokeret foran *l* (Skautrup 1944: 249), men de homofone eksempler *ARjuu'l* 'jul' og *ARjuu'l* 'hjul' (Rohmann 1923: §34), hvis [*juu*] modsvarer rm. langt *u* (se afsnit 2.1), modbeviser dette endegyldigt. Kun i ét ord synes Rohmanns meddeler at kende udtalen [*sgj-*], og det er i eksemplet *ARsgjuulə* 'skjule', som Rohmann oplister som en alternativ variant af førnævnte *ARsgjuulə*. Han tilføjer dog samtidig (Rohmann 1923: §34), at den *j*-holdige form skyldes litterær påvirkning, og at meddeleren almindeligvis siger *ARsgjuulə*. En anden hypotese kunne være, at det forventelige bortfald af en konsonant i en trekonsonantgruppe *skj-* bestemmes af en lydregel, ifølge hvilken *j* bortfalder foran *u*, medens det foran *o* er *k*, der bortfalder, sådan at der foran *o* kun er *sj* [*ʃ*] tilbage. Denne hypotese støttes dog af en så begrænset datamængde, at dens rigtighed er nærved umulig at påvise.¹⁵ Endelig kan *ARsgjuulə* være en fejllytning for *sgywlə*,¹⁶ som bl.a. er belagt i det lidt nordligere beliggende fiskerleje Sletten ved Humlebæk (Brøndum-Nielsen 1950: 348–349, ØMO Restsamling¹⁷).

2.3 Prosodi

Gennemgangen af rigsmålsafvigende prosodiske træk fokuserer på stød, intonation og vokallængde.

Ganske som rigsmålet er skovshoveddialekten stødholdig, og stødfordelingen følger stort set rigsmålets med den undtagelse, at vi registrerer både andetledsstød og det såkaldte 0'+- stød (Ejskjær 1965, 1970: 98–100). Rohmann (1923: §108) har optegnet bl.a. *ARby·váj'ənə* 'byvejene', *ARjuuðkan'd.* 'udkanter' (men tilsyneladende stødløshed i det formodentlig litterært påvirkede *ARsgåwmä.ɔ.ɔ* 'skovmær-

¹⁴ Udtalevarianter som *sgjuwlə*, *sgywlə* og lign. er udbredte i sjællandsk (ØMO Restsamling: *skinneben - skrabe*, s. 40–59 (<https://digitalesamlinger.hum.ku.dk/Home/Samlingerne/48926/>)).

¹⁵ For overvejelser om minimumskriterier for, på hvor begrænset et datagrundlag man kan postulere en lydregel, se Hansen (2020: 245–247).

¹⁶ Gudiksen (2021: afsnit 4) påpeger således, at én optegners [*yw*] kan betegne samme lydverdi som en anden optegners [*juw*].

¹⁷ <https://digitalesamlinger.hum.ku.dk/Home/Details/4368453>.

ker') og *ARfår lel'ə* 'for lille'. Også i lydoptagelserne forekommer der adskillige eksempler på dette fænomen, f.eks. *pe'troleåms,lam'b.ɹ* 'petroleumslamper', *'sgen,ləm'ɹ* 'skindlommer', *'bæsdə,mow'ɹ* 'bedstemor' og *ti 'sde'lə* 'ti stille'. Enkelte passager i de interviewedes talestrøm mangler dog stød ved en sammenligning med rigsmålet. Eksempelvis realiseres hverken *ly·w* 'lyv' eller *trow* 'tro' med stød i passagen *man 'trow.ɹ de e 'ly·w egə man kan egə 'trow de e 'rægdid egə 'niw* 'man tror det er lyv, ikke; man kan ikke tro det er rigtigt, ikke nu'.¹⁸ At der overhovedet er stød i skovshoveddialekten, kommer til dels som en overraskelse. Blot ca. 13 år før Rohmann udfærdigede sin ordliste i 1923, bemærkede P.K. Thorsen nemlig ved et foredrag i Philologisk-Historisk Samfund, at:

Den nordsjællandske Fiskerbefolkning taler den Dag i dag med skaansk Artikulationsbasis. De bruger intet Stød, de synger. (Thorsen 1910/1929: 151)

Man må som udgangspunkt antage, at skovserne burde høre til denne nordsjællandske fiskerbefolkning, der efter sigende intet stød har i deres sprog. Spørgsmålet er blot, hvor længe der har været stød i skovshoveddialekten, og hvor kraftigt dette stød egentlig var hos Rohmanns meddeler i 1923. I det i indledningen omtalte brev til Marius Kristensen dateret den 10. september 1923 skriver Rohmann nemlig følgende om sine egne optegnelser:

Navnlig m. h. t. stød vil der sikkert være en del fejl. Som bornholmer har jeg ret svært ved at opfatte stødet. Tilmed er stødet i Skovsh. i alm. svagt, ihvertfald ikke så kraftigt som i det indre Sjælland.

Når man sammenholder Rohmanns udsagn om et "i alm. svagt" stød med nedenstående lidt mere geografisk udpenslede redegørelse hos Bennike & Kristensen (1898–1912: 149, kort 74), foranlediges man let til at antage, at skovshoveddialektens påståede svage stød og lejlighedsvis stødtab i passager som *man 'trow.ɹ de e 'ly·w egə man kan egə 'trow de e 'rægdid egə 'niw* 'man tror det er lyv, ikke; man kan ikke tro det er rigtigt, ikke nu' indirekte kan indikere tidligere tiders tilstedeværelse af den stødløshed, der kendes fra Amager og fra de nordsjællandske fiskerlejer Hornbæk og Ålsgårde.

¹⁸ I Børge Rasmussens optegnelser fra 1932 over sproget i flere af de nordsjællandske fiskerlejer registreres samme lejlighedsvis glimt af stødløshed, selvom der overvejende er støddistribuering efter sjællandsk mønster, herunder både kortvokals- og andetledsstød (Hovmark 2021: afsnit 4).

Amager og de nordsjællandske fiskerlejer Hornbæk og Ålsgårde mangler stød. (Ben-
 nike & Kristensen 1898–1912: 149)

Imidlertid synes en udviklingshistorisk fortolkning, ifølge hvilken skovshoveddialekten skulle have udviklet stød på et forholdsvis sent tidspunkt, uøkonomisk. Rimeligvis måtte man med en sådan fortolkning antage, at udviklingen af stød skulle tilskrives rigsmålspåvirkning, men som vi allerede har set, har rigsmålet og skovshoveddialekten ikke samme støddistribuering. Modsat rigsmålet har skovshoveddialekten stød på kompositionelle andetled, hvilket snarere giver os anledning til at antage, at skovshoveddialektens stød har samme alder som de omkringliggende dialekter, og at Rohmanns kommentar om, at ”stødet i Skovsh. i alm. [er] svagt”, snarere bør holdes op mod hans efterfølgende kommentarer om, at det ”ihvertfald ikke [er] så kraftigt som i det indre Sjælland,” og at ”Stød i 2 s[ammensætnin]gsled m. kort vokal som i alm sjæll. findes ikke.” Med andre ord har Rohmanns meddelelse sikkert blot haft en glottal modifikation lig den, der kendes i moderne rigsmål, og således savnet dels det fulde glottale lukke, som findes i mange dialekter på ”det indre Sjælland” (med Rohmanns formulering), dels kortvokalstødet, hvis udbredelse på Sydvest- og Østsjælland samt i det nordligste Nord- og Nordvestsjælland (ØMO Tillægsbind: kort 4) vidner om, at det tidligere har dækket hele det stødholdige område af Sjælland. At skovshoveddialekten har stød, synes under alle omstændigheder hævet over enhver tvivl.

Ud over spørgsmålet om stødholdighed i skovshoveddialekten kommer Thorsen (1910/1929: 151) kortvarigt ind på en skånsk artikulationsbasis, og Skautrup (1968: 108) nævner en bornholmsklignende ordmelodi med højere tryk på posttonisk stavelse, hvilket dog også turde være karakteristisk for rigsmålet (Grønnum 1992: 18–21). Sådanne forhold finder vi ingen vidnesbyrd om i selve Rohmanns (1923) ordliste, hvor der ikke er gjort intonationsrelevante optegnelser, men i ovennævnte brev til Marius Kristensen af 10. september 1923 skriver han:

Samtidig m. sproskiftet [fra meddelerens barndomssprog til hendes samtidige sprog på tidspunktet for optegnelsens tilblivelse, BSSH] synes forøvrigt hele artikulationen at ha skiftet præg, og den stærke ”syngen” at være aftaget. (Måske er den levning av musik. acc.; i hv. f. er tonen på ordene ikke så ensartet stigende som i Dragør, der jo har udpræget musikalsk acc., men kun én (stigende).

Ved gennemlytning af de tilgængelige lydoptagelser aner man hurtigt, at ovennævnte forfattere kan have ret. Kombineret med forlængelse af den betonedede vo-

kal (se nedenfor), lejlighedsvis stødløshed i få passager (se ovenfor) og det i afsnit 2.1 omtalte hyppige fravær af schwa-assimilation og -apokope bidrager intonationsmønstret vitterlig til, at flere ord og fraser får en anderledes, ”syngende” klang over sig. Eksempler herpå omfatter meddelernes udtale af *hun sgulə 'nɔg hidə pɔ 'nɔ:əð* ’hun skulle nok hitte på noget’, *ja de 'gjo:ɹ di da* ’ja, det gjorde de da’, *ɔ 'sɔ a man egə 'lɑ.gdəðə* ’og så at man ikke lugtede’ og *man 'trow:ɹ de e 'ly:w egə man kan egə 'trow de e 'rægdid egə 'niw* ’man tror det er lyv, ikke; man kan ikke tro det er rigtigt, ikke nu’. Spørgsmålet er blot, hvorledes denne ”syngen” er anderledes. Både skånsk og bornholmsk er nævnt som mulige modeller, hvilket antageligvis har været en bidragende faktor til dannelsen af termen øresundsmål (f.eks. Skautrup 1968: 108) eller sundmål, men det er vigtigt at bemærke, at den (malmø-)skånske og den bornholmske intonation langt fra er identiske og i øvrigt heller ikke er identiske med den københavnske. Grønnum Thorsen (1988: 133) og Grønnum (1992: 70–72) nævner eksempelvis, at sætningsintonationen signaleres globalt i københavnsk og skånsk, men lokalt i bornholmsk; at der ikke er en default sætningsaccent i københavnsk og skånsk, men at der er i bornholmsk; at der ikke er en særlig fokal sætningsaccent i københavnsk, hvorimod der fakultativt er i skånsk og bornholmsk (idet en sådan dog er væsentligt hyppigere forekommende i bornholmsk end i skånsk); og endelig at der ved valget mellem trunkering og komprimering af trykgruppemønstre ses trunkering i københavnsk, en anelse komprimering i skånsk og kraftig komprimering i bornholmsk.¹⁹ Disse iagttagelser giver anledning til at overveje, hvori den særlige ”syngen” består, som både ovennævnte forfattere og jeg selv har registreret, og ikke mindst om den er så særligt skånsk, bornholmsk eller øresundsagtig endda eller blot opfattes som ”syngende”, fordi den afviger fra rigsmålets intonation.

Et sidste prosodisk træk vedrører vokallængde. I højere grad i lydoptagelserne end hos Rohmann (1923) forekommer der hel eller delvis forlængelse af en række oprindeligt korte vokaler (halvlængde). Således er udtaler såsom *lɔ.mə* (evt. *lɔ̃.mə*) ’lomme’ og *na.gən* ’nakken’ hyppige hos meddelerne i lydoptagelserne. Interessant nok er et ord som ’lomme’ imidlertid noteret helt uden længde hos Rohmann (1923: §24), dvs. som *lɔmə*. Først og fremmest ved de fleste tilfælde foran *r*, altså [*ɹ*], samt i enkelte andre tilfælde foran *ð* noterer Rohmann (1923: §10, 54, 69, 86, 91, 94 m.fl.) spor af vokalforlængelse, f.eks. *ARVɑ:ɹmə* ’varme’, *ARTæ:ɹneɹ* ’ter-

¹⁹ Skønt disse prosodiske træk og forskelle er fundet med udgangspunkt i nyere regionale varianter snarere end i traditionelle dialekter, vurderer Grønnum Thorsen (1988: 26) stadig, at de kan være repræsentative for dialekterne, da netop prosodiske træk er de mest sejlivede og prominente i dialektudtyndingsprocessen.

ning', ${}_{AR}j\theta \cdot \text{m}\theta$ 'hjørne', ${}_{AR}sdj\theta \cdot \text{m}\theta$ 'stjerne', ${}_{AR}v\theta \cdot \theta\theta\theta$ 'vædder(e)' og ${}_{AR}g\theta \cdot s\theta$ 'gasse', jf. også Ejsskjær (1970: 264, 317–320 m.fl.) om samme type forlængelse i østsjællandsk. Enkelte tilfælde af øvrig forlængelse ses dog hos Rohmann (1923: §46, 85), f.eks. $\acute{a} \cdot \acute{f}d\theta n$ 'aften' og $p\acute{a} \cdot sl\acute{e} \cdot d\theta n$ 'på Sletten'. Som følge af denne diskrepans i halvlængdehyppighed mellem Rohmanns ordliste og lydoptagelserne må vi sandsynligvis tolke halvlængderne i skovshoveddialekten som et nyere træk, som gradvis har vundet større indpas over de år, der udgør aldersforskellen mellem det erindrede sprog i Rohmanns meddelers barn- og ungdom og sproget hos meddelerne i lydklippene. En anden mulighed er naturligvis, at Rohmann har undladt at notere eller ikke har opfanget alle tilfælde af udtalt halvlængde.

2.4 Fleksionsmorfologi og syntaks

Hvis vi bevæger os et segmenteringsniveau op til morfologien og syntaksen, byder skovshoveddialekten på større rigsmålsafvigelser inden for substantivernes genus, adjektivbøjningen ved attributiv brug, pronominerne form og brug samt valget af hypotaktisk konjunktion i visse sætningstyper.

Hvor substantiverne på rigsmålet kun kan have ét af to genera, commune og neutrum, fortsætter skovshoveddialekten den gammeldanske situation med tre genera, maskulinum, femininum og neutrum, jf. også Pedersen (2014 [1999]: 172–173). Således er eksempelvis ${}_{AR}ij \text{ } g\theta \cdot \acute{a} - g\theta \cdot \acute{a}ij$ 'en gård – gården' og ${}_{AR}ij \text{ } k\acute{a}'l - k\acute{a}'lij$ 'en karl – karlen' maskulinum med ubestemt og bestemt artikel på hhv. foran- og efterstillet ${}_{AR}ij$, medens ${}_{AR}\theta n \text{ } t\theta's - t\theta's\theta n$ 'en tøs – tøsen' og ${}_{AR}\theta n \text{ } g\theta's - g\theta's\theta n$ 'en gås – gåsen' er femininum med ubestemt og bestemt artikel på hhv. foran- og efterstillet ${}_{AR}\theta n$. Samme typer skelnen ses ved de possessive pronominer, f.eks. ${}_{AR}mij$ '(m.) 'min', ${}_{AR}m\acute{e}n / m\acute{e}'n$ '(f.) 'min' (Rohmann 1923: §116). Rohmann (1923: §109fn.) vurderer dog, at skovshoveddialekten er undervejs i processen med at opgive sondringen mellem maskulinum og femininum:

Forsk. ml. ha[n]k[ø]n og hu[n]k[ø]n er ved at opgives. De fleste bruger fælleskøn (= hunkøn). Den m. *y* angivne lyd er ikke så palataliseret som i bornh.; ligger nærmere *η*, ofte siges *-ij*, *-in* som en overg. til udviskingen.

Lydoptagelsernes meddelers sprog synes endnu mere fremskredent i denne retning. Intetsteds i lydoptagelserne høres der nemlig grammatisk betinget vækssel mellem oprindelige maskulinums- og femininumsformer, og vi kan således konkludere, at denne grammatiske skelnen er opgivet her.

Hvor skovshoveddialekten i substantiverne oprindeligt havde flere genusoppositioner end rigsmålet, har den muligvis færre i attributivt brugte adjektiver. Her synes dialekten nemlig ifølge Rohmanns (1923: §114) optegnelse at have opgivet genusbøjning at dømme ud fra *AR**ei gaməl hiūs* 'et gammelt hus' og *AR**ei sdou'r sdøgə* 'et stort stykke' uden markering med *-t* for neutrum, medens neutrumsendelsen stadig er til stede ved prædikativ brug, hvor den står i paradigmatiske kontrast til commune-endelsen *-Ø*, f.eks. *AR**hiūsəð* (n.) *ε gaməld* (n.) 'huset er gammelt' over for *AR**gə'uij* (m.) *ε gaməl* (c.) 'gården er gammel' eller *AR**kounən* (f.) *ε gaməl* (c.) 'konen er gammel'.

Hvis vi bevæger os videre til pronominerne, ser vi, at det personlige pronomen *han* 'han', som i rigsmål i denne form udelukkende kan anvendes som nominativ (Hansen & Heltoft 2011: 437), i skovshoveddialekten også kan anvendes i situationer, hvor rigsmålet anvender den oblique form *ham*. Således byder lydoptagelserne på et enkelt tilfælde af '*glo· pə han* 'glo på ham'. Et andet rigsmålsafvigende pronominalbrugstræk i lydoptagelserne udgøres af muligheden for at anvende *dem* reflektivt i betydningen 'sig', f.eks. *di hə·ð jo egə 'a.nə ɔ ta dəm 'tse* 'de havde jo ikke andet at tage sig til'. Dertil kommer, at lydoptagernes meddelere til tider gør brug af enklitiske former af de demonstrative pronominer, hvor f.eks. *de* 'det' reduceres til *ð* med forudgående stød som i *de 'ä'ð jo* 'det er det jo', jf. også ØMO (3: 75). Herudover er der ikke som sådan registreret bøjningsmæssige forskelle eller tilstedeværelse af andre bøjningskategorier, men snarere blot former, hvis faste form og udtale afviger fra rigsmålets. Både hos Rohmanns (1923: §116) meddeler og hyppigt, men dog ikke konsekvent hos lydoptagelsernes meddelere finder vi eksempelvis initialt *v* i *AR**vəis* 'os' (analogisk efter *vi* eller *vor*) og rounding og tilbagetrækning af vokalen i *AR**dəim* 'dem' og *AR**dərəs* 'deres', jf. afsnit 2.1.

Verberne udgør den sidste af de store ordklasser, og her synes skovshovedsdialektens bøjning ifølge Rohmann (1923: §117–121) påfaldende rigsmålsnær, hvis vi ser bort fra rent udtalebetingede forskelle såsom bortfaldet af intervokalisk *ð* i *ō*-verbernes præteritums- og participiumsændelse og konsekvenserne af lydudviklingen glɔd. *-pt-/bt-> -ft-*, jf. afsnit 2.2.

Afslutningsvis ser vi på det konstruktionssyntaktiske plan, at den hypotaktiske konjunktion *at der* anvendes i rigsmålsbetydningen 'der, som' i sætningskløvningslignende konstruktioner, f.eks. *de væ fa'dä 'me'gl ad däi gig 'əb* 'det var

fatter Mikkel, der gik op' og *sø* 'tro·ø di ad de va 'røj'n ad dā(ι) 'drö·bød 'ne'ð 'så troede de, at det var regnen, der dryppede ned' hos lydoptagernes meddelere.²⁰

2.5 Leksikon

Vort sidste relevante niveau er det leksikalske. Her skal vi begrænse os til at fokusere på negationen 'ikke' og retningsadverbiet 'ned', der i skovshoveddialekten findes i formerne hhv. *AR* *ëndə/ində* (sameksisterende med *AR* *egə*) og *AR* *nø'ι* såvel hos Rohmann (1923: §54, 116, 122) som i lydoptagelserne.

3 Sammenligning med omkringliggende sprogvarianter

Ingen af de i afsnit 2.1–2.5 nævnte rigsmålsafvigende træk er unikke for skovshoveddialekten i den forstand, at de ikke også findes i mindst én af de omkringliggende sprogvarianter.²¹ I det følgende skal vi se nærmere på, hvilke træk skovshoveddialekten har til fælles med øvrigt sjællandsk og/eller københavnsk (afsnit 3.2–3.4), med de østdanske dialekter øst for Øresund (afsnit 3.5) og med begge grupper (afsnit 3.1).

3.1 Sjællandsk, københavnsk og østdansk

Adskillige af de rigsmålsafvigende træk findes både i de omkringliggende sjællandske dialekter, i en af eller begge de københavnske sociolekter (lav- og højkøbenhavnsk) og i hele eller dele af det østdanske område (skånsk og bornholmsk), men blot ikke i rigsmålet – i hvert fald ikke konsekvent. Ofte skyldes dette, at rigsmålet har gennemgået en udvikling, som dialekterne, der således repræsenterer den oprindelige form, ikke har, herunder at dobbeltformer, der har været normale i store dele af det danske sprogområde, er forsvundet i rigsmålet, hvor kun den ene, oftest den skriftsprogsnærmeste form, fortsætter. Eksempler herpå omfatter

- rundingen og tilbagetrækningen af vokalen i pronominerne *AR* *dəim* 'dem' og *AR* *dərəs* 'deres', som deles med både sjællandsk og bornholmsk (Kryger 1881–1887: 385, Bennike & Kristensen 1898–1912: kort 30, Wimmer 1908: <114>, ØMO 3: 28, se under *de*);

²⁰ Pedersen (2014 [1999]: 312) har behandlet konjunktionen *at der*, men kun i relativsætninger af typen *der var en fisker at der hed N.N.*, dvs. såkaldte præsentationskonstruktioner med Håkansson & Rosenkvists (2021: afsnit 2) terminologi, og ikke i kløvninger.

²¹ Fraværet af *-t* som neutrumsendelse ved attributivt brugte adjektiver synes at udgøre en undtagelse hertil. Dette træk lægger sig snarere op ad mange jyske dialekter (Bennike & Kristensen 1898–1912: 161). Dog er det registreret en enkelt gang i en lydoptagelse af Amager-dialekt: *sdowni brölåb* 'stort bryllup' (<https://dialekt.ku.dk/dialektkort/#Dragoer>).

- den traditionelt med lavkøbenhavnsk associerede udvikling af glda. *-pt/-bt* > *-ft*, der dog er forholdsvis gammel (allerede omtalt af Høysgaard, født 1698), og som tidligere har været udbredt i begge københavnske sociolekter, hvorfra den har spredt sig langt ud over det københavnske område til det øvrige Sjælland, herunder navnlig Nordsjælland (Brink & Lund 1975: 615, Pedersen 2005: 96–98), og som minimum hele det udvidede øresundsområde, idet også Skåne, Møn og Lolland-Falster er omfattet (Pedersen 2004: 142–143);
- det tidlige bortfald af *ð*, som primært fortsætter glda. *ð* (*th*) (Bennike & Kristensen 1898–1912: 110–111, Thomsen 1908: <42>–<43>, Brøndum-Nielsen 1927: 108–109, 113, Brink & Lund 1975: 304–311, 444–455, 473–474);
- den efter mange sprogbruges opfattelse markant lavkøbenhavnske forlængelse af mange kortvokaler til halvlængde (dog hellængde foran *j*), der dog også er registreret i adskillige sjællandske dialekter, herunder nordligt nordsjællandsk (Køster s.a.), og endog i sydvestskånsk, men blot ikke i højkøbenhavnsk efter 1840 eller i rigsmålet (Brink & Lund 1975: 605–608);
- bevarelsen af tre genera (Bennike & Kristensen 1898–1912: 157–158, Brøndum-Nielsen 1927: 112, 116), der deles med de østdanske og de fleste sjællandske dialekter, men ikke med københavnsk og rigsmålet, hvor maskulinum og femininum tidligt er faldet sammen (Pedersen 2014 [1999]) eller med amagermålet (Rohmann 1922: §109fn., Brøndum-Nielsen 1927: 116), der på dette punkt må være blevet påvirket af førnævnte;
- gengivelsen af den oblique form 'ham' med *han*, som er en fortsættelse af den fællesnordiske akkusativform (Brøndum-Nielsen 1965: 39–45), og som også kendes i øvrigt nordsjællandsk, skånsk og københavnsk (Kryger 1881–1887: 385, Bennike & Kristensen 1898–1912: 163) samt reflekteres i bornholmsk i den enklitiske form *-(i)g* (Wimmer 1908: <113>);
- den refleksive brug af *dem* i betydningen 'sig', som kan spores tilbage til middelalderen, og som også er ganske udbredt i øvrigt sjællandsk og i navnlig lavkøbenhavnsk samt endog enerådende i bornholmsk (Wimmer 1908: <113>, Brøndum-Nielsen 1965: 35–36, Brink & Lund 1975: 657, Pedersen 2017);
- pronominal sideformer som *ARVØS* 'os' med initialt *v*, som er registreret i størstedelen af det danske sprogområde og kan spores helt tilbage til begyndelsen af 1500-tallet (Wimmer 1908: <113>, Brink & Lund 1975: 656–657);
- den enklitiske brug af pronominerne, som kendes i de fleste danske dialekter og kan føres tilbage til gammeldansk (Espersen 1908: 55, Wimmer 1908: <114>, Heltoft 2011: 65) og med stor sandsynlighed endnu længere tilbage til urgermansk (f.eks. Wessén 1941: 128–129 om svensk eller Bremmer 2009: 56 om frisisk), men som er under afvikling i rigsmålet, hvor den gradvis fortrænges af de fulde former (Brink & Lund 1975: 511–513, 537–538);
- anvendelsen af den hypotaktiske konjunktion *at der* i rigsmålsbetydningen 'der, som' i sætningskløvningslignende konstruktioner, som også er udbredt i skånsk, bornholmsk og sjællandsk (Håkansson & Rosenkvist 2021);

- den *n*-holdige variant $_{AR}[éndə/ində]$ af negationen 'ikke', som også findes i nordsjællandsk, skånsk og ældre københavnsk (Bennike & Kristensen 1898–1912: kort 79, Espersen 1908: 149, ØMO 9: 7);
- og brugen af den *r*-holdige variant $nøʔ$ i betydningen 'ned', som genfindes i lignende former i bornholmsk, skånsk og sjællandsk (Espersen 1908: 235, ØMO Restsamling²²).

3.2 Sjællandsk og københavnsk

Den mere begrænsede udbredelse af rigsmålsafvigende træk, hvor skovshoveddialekten stiller sig sammen med de omkringliggende sjællandske dialekter og en af eller begge de københavnske sociolekter (lav- og højkøbenhavnsk), men ikke østdansk, findes der også talrige eksempler på,²³ herunder

- den hos Rohmann (1923) noterede fremskydning af kort *a* foran *w* i eksempler som $_{AR}fāw'n$ 'favn', $_{AR}rāw'n$ 'ravn' m.fl. samt den i lydoptagelserne registrerede fremskydning af samme foran labiale (minus *w*) og velære konsonanter i eksempler som *ga.məl* 'gammel', *kafə* 'kaffe' og *na.gən* 'nakken', der udspringer fra københavnsk, hvor den er attesteret hos talere født i perioden 1867–1947, og endog er attesteret som et mellemtrin i rigsmålets udvikling fra kun én *a*-kvalitet, [*ɑ*], til to komplementært fordelte kvaliteter, [*a*] foran alveolarer og ordfinalt over for [*ɑ*] i øvrigt (Brink & Lund 1975: 71);
- behandlingen af gl. *p* i postvokalisk stilling (modsvarende rm. *b*), hvor skovshoveddialekten med [*w*] følger sjællandsk (Bennike & Kristensen 1898–1912: 95–96), men hvor en [*w*]-udtale bestemt heller ikke er de københavnske sociolekter eller endog rigsmålet fremmed, idet [*w*]-formerne her dog var hyppigere i ældre tid end i yngre (Brink & Lund 1975: 433–438);
- likvidassimilationen i de oprindelige sekvenser *-rg-*, *-rv-*, *-lg-* og *-lv-*, hvor skovshoveddialekten dog klart lægger sig op ad sjællandsk, idet assimilationen også her er obligatorisk, medens den oprindelige sekvens ofte er bevaret eller restitueret i københavnsk, som således står den østdanske distribution nærmere (Bennike & Kristensen 1898–1912: 132, Brink & Lund 1975: 467–472);
- den fakultative svækkelse til *j* og evt. videre bortfald af ikke tidligere bortfaldet *ð* (< gl. *t* eller *ð*), der har været særligt udbredt i lavkøbenhavnsk (og i netop Skovshoved) i den for os relevante periode, men også er registreret i noget mindre grad i højkøbenhavnsk og øvrigt sjællandsk (Bennike & Kristensen 1898–1912: 110–111, Thomsen 1908: <41>–<42>, Brøndum-Nielsen 1927: 109, 113, Brink & Lund 1975: 304–311, 444–455, 473–474);
- og affrikationen af *t*, der ifølge Brink & Lund (1975: 354–355) i løbet af 1800-tallet gradvis bredte sig fra københavnsk (registreret første gang hos en

²² F.eks. fra Stevns: <https://digitalesamlinger.hum.ku.dk/Home/Details/4244623>.

²³ I lighed med den i afsnit 3.1 beskrevne situation repræsenterer dialektformerne også her ofte den oprindelige form, medens rigsmålet har gennemgået en udvikling, som dialekterne ikke har.

taler født i 1853) til de sjællandske ømålsdialekter og senere endnu længere ud i det danske sprogområde, idet den stærkt affrikerede variant, som høres fakultativt hos skovserne, og som i nærværende artikel noteres [tʰ] i modsætning til almindeligt affrikeret *t*, der noteres [t], dog er særligt udbredt i den lavkøbenhavnske sociolekt.

3.3 Sjællandsk

Andre træk deler skovshoveddialekten kun med øvrigt sjællandsk og ikke også med københavnsk. Det gælder eksempelvis

- udviklingen af lange vokaler til diftonger og glide (Bennike & Kristensen 1898–1912: 35, 40, 56, 68–69 m.fl., Brøndum-Nielsen 1927: 115, Ejkskjær 1970, Brink & Lund 1975: 702–714);
- og stød på andetled i komposita af typen *flødekande* og *skindlommer* (Brøndum-Nielsen 1927: 116, Ejkskjær 1965, Brink & Lund 1975: 504–505).

3.4 Københavnsk

Den omvendte situation, hvor skovshoveddialekten kun deler et træk med københavnsk, men ikke med eksempelvis øvrigt sjællandsk, synes ikke at forekomme. Dette forhold overrasker ikke, al den stund københavnske træk generelt har bredt sig til hele landet, dog mest til det øvrige sjællandske og herunder i særligt omfang det nordsjællandske område (Brink & Lund 1975: 755–759). Dette gælder eksempelvis ovennævnte affrikation af *t* og udvikling af gl. *-pt/-bt > -ft*.

3.5 Østdansk og ”øresundsmål”

Selvom mange af de rigsmålsafvigende træk tydeligvis peger i den forventelige retning af fællesskab med sjællandsk og københavnsk, har en række forhold omhandlende navnlig skovshoveddialektens intonation og til dels stød foranlediget, at flere dialektologer på visse områder har antaget samhørighed med østensundske dialekter som skånsk. Dette gælder eksempelvis Thorsen (1910/1929: 151):

”<Dersom det københavnske Talesprog har været en saadan Dialekt, maa den nærmest have sluttet sig til de skaanske Maal, thi i gamle Dage> var Sjællands Kyst ved Øresund tyndt og spredt bebygget, medens Skaanes Kyst ligeoverfor havde en talrig Befolkning, beoende i Landsbyer, Stæder og Købinger. Paavirkningen er her kommen fra skaansk side til Sjælland. Den nordsjællandske Fiskerbefolkning taler den Dag i dag med skaansk Artikulationsbasis. De bruger intet Stød, de synger. Særlig fremtrædende er dette ogsaa i Dragør. [...] Dragørkaptajnerne omkring i Havnebyerne blev antaget for at være Bornholmere. (Thorsen 1910/1929: 151)

Som omtalt i afsnit 2.3 nævner Skautrup (1968: 108) tilsvarende en bornholmsk-lignende ordmelodi med højere tryk på posttonisk stavelse, og Rohmann skriver i sit brev til Marius Kristensen af 10. september 1923, at:

Samtidig m. sprogskiftet [fra meddelerens barndomssprog til hendes samtidige sprog på tidspunktet for optegnelsens tilblivelse, BSSH] synes forøvrigt hele artikulationen at ha skiftet præg, og den stærke ”syngen” at være aftaget. (Måske er den levning av musik. acc.; i hv. f. er tonen på ordene ikke så ensartet stigende som i Dragør, der jo har udpræget musikalsk acc., men kun én (stigende).

At der skulle herske et særligt fællesskab mellem eksempelvis skånsk og skovshoveddialekten, var skovserne sig tydeligt bevidst. Eksempelvis fremfører Johan ”Baronen” Petersen (JP) følgende i interviewet med Halvor Pedersen (HP).

JP: Skovserne stammer vel egentlig fra den tid da Skåne og Sjælland var den fælles arbejdsplads for fiskerne. Og der har jo stadig været forbindelse lige op til vore dage. Og sproget var så at sige enslydende på begge sider af Sundet. Og endnu bare for en halv snes år siden kom der enkelte skånske fiskere på besøg og besøgte gamle skovsere som de havde truffet ude på Sundet og fået en sludder med når de lå og fiskede i nærheden af hinanden.

HP: Vil det sige at De mener at skovsere faktisk er en blanding mellem skåninge og-?

JP: Ja absolut. Og lige indtil for et halvt århundrede siden eller deromkring da kom der unge karle og piger fra Hven og Kullen og tjente hos fiskerne og blev gift ind i familierne der og sproget det var så at sige enslydende. Og er det for så vidt. Det er mere udpræget hos den mandlige skånske befolkning det fællesskab der er mellem beboerne på begge sider af Sundet end det er hos kvinderne. Forstår De det er ligesom om at konernes sprog er mere forsvensket ...

HP: Javel.

JP: ... men det har ... når man hører sådan en skånsk fisker så har det en helt hjemlig klang i forhold til konernes sprog.

I et andet af vore interviews nævner skovserkonen Petrine Hansen desuden, at hendes bedstemor kom fra Hven, og at indvandring af unge kvinder fra Hven og Kullen var meget almindeligt i hvert fald i dele af 1800-tallet. Vi må rimeligvis antage, at denne indvandring hovedsagelig er fundet sted i perioden efter det påståede dansk-svenske ”jerntæppes” ophævelse, dvs. efter perioden ca. 1680–1820 (Ingers 1939: 106, Ohlsson 1978: 6, 31, Hovmark 2021: afsnit 6).

Som vi også så i afsnit 2.3, er der dog næppe noget belæg for at fremsætte en påstand om en fælles øresundsintonation, idet intonationsmønstrene i området er vidt forskellige. Før vi kan foretage en endelig vurdering af skovshoveddialektens stilling i et evt. øresundsområde, må vi derfor også vurdere en række øvrige træk, der kunne pege i retning af fællesskab med skånsk og bornholmsk, herunder

- den fakultative schwa-assimilation og -apokope, som godt nok er et klassisk sjællandsk træk og dermed fælles med såvel øvrigt sjællandsk som københavnsk og rigsmål (Bennike & Kristensen 1898–1912: 128, Brøndum-Nielsen 1927: 115–116, Ejskjær 1970: 38–76, Brink & Lund 1975: 191–220), men som dog er væsentligt mindre udbredt i skovshoveddialekten end i disse øvrige sprogv varianter,²⁴ og som grundet den høje grad af bevaret endelsesvokal snarere minder om situationen i østdansk, hvor schwa-assimilation og -apokope ikke forekommer. Da skovshoveddialekten ikke har mulighed for ubetonet endelses-*a*, følger skovshoveddialekten dog ikke helt de øvrige østdanske dialekter, men indtager en mellemposition mellem østdansk med konsekvent bevaret endelsesvokal med kvaliteterne *a* og *ə* på den ene side (Brøndum-Nielsen 1927: 112) og *ømål* med kun vokalkvaliteten *ə* og med hyppig schwa-assimilation og -apokope på den anden. En lignende mellemposition indtager det sydvestligste skånsk i Skytts härad samt dele af Vemmenhøgs og Oxie härad, hvor der som i sjællandsk og københavnsk kun er én mulig endelsesvokal (*ə*), men hvor der som i øvrig østdansk (og ulig i skovshoveddialekten) ikke er mulighed for schwa-assimilation og -apokope (Wessén 1958: 20);
- fremskydningen af kort *a* til [*a*] foran *vn*, *vr* og *vl* og den ditto fremskydning af langt *a* til [*aː*] foran *r*, dvs. [*aːɹ*] i stedet for rigsmålets [*aːɹ*] eller [*aː*], som også findes i bornholmsk, idet det korte *a* foran *vn*, *vr* og *vl* dog her også er forlænget (Bennike & Kristensen 1898–1912: 25, Thomsen 1908: <13–15>), og i amagermålet,²⁵ som sædvanligvis også regnes blandt øresundsmålene (Thorsen 1910/1929: 151), men ikke i øvrigt sjællandsk og heller ikke i kø-

²⁴ Eksempelvis har Ejskjær (1970: 38–76) påvist, at schwa-assimilation og -apokope er reglen i østsjællandsk i alle oprindelige tostavellesord af strukturen *-VC(C)ə*, på nær når der mellem vokalen og det fonematiske */ə/* er først en ustemt og dernæst en stemt konsonant.

²⁵ Fremskydningen foran *vn*, *vr* og *vl* er kun registreret i lydoptagelser af amagermålet og ikke i Rohmanns ordliste (Rohmann 1922: §12).

benhavnsk til trods for adskillige *a*-fremskydninger i andre stillinger i løbet af den relevante periode (Brink & Lund 1975: 83–88, Brink *p.c.*);²⁶

- fremskydningen af visse bagtungevokaler, som man let foranlediges til at stemple som ”bornholmskklingende”, fordi også bornholmsk har fremskydning af flere bagtungevokaler, jf. f.eks. Thomsens (1908: <3>) beskrivelse af en vis fremskydning af såvel kort som langt *å*, men det bliver hurtigt klart, dels at skovshoveddialekten og bornholmsk ikke altid har fremskydning i samme fonetiske omgivelser, dels at andre sjællandske dialekter også kan have fremskydning i samme omgivelser som skovshoveddialekten, dvs. i visse tilfælde af kort *å* (Bennike & Kristensen 1898–1912: 27–38);²⁷
- behandlingen af gl. *p* i postvokalisk stilling (modsvarende rm. *b*), hvor skovshoveddialekten med den alternative udtalevariant [*v*] følger bornholmsk, syd- og vestsånsk og til dels amagermålet (efter fortungevokal) (Bennike & Kristensen 1898–1912: 95–96, Rohmann 1922: §84, Brøndum-Nielsen 1927: 108, 113), men [*v*]-varianten er lige så vel registreret som paralleludtale i københavnsk (Brink & Lund 1975: 316–318) og flere steder på Sjælland (Brink 2021: afsnit 6.1), hvorfor dens tilstedeværelse i skovshoveddialekten ikke nødvendigvis skyldes østensundsk påvirkning;
- assibileringen af *skj* til [*ʃ*], som er kendetegnende for bornholmsk og sånsk (i sånsk dog snarere [*ʃ*]) og derudover for de sydlige øsmål, men som dog også findes sporadisk i københavnsk og i visse af de sjællandske og øvrige øsmål (Bennike & Kristensen 1898–1912: 86–87, Brøndum-Nielsen 1927: 111, 114);
- og den påståede stødløshed i nordsjællandsk, som dog tilbagevistes for skovshoveddialektens vedkommende i afsnit 2.3.

4 Opsummering

I nærværende artikel har jeg beskrevet en række rigsmålsafvigende sproglige træk i skovshoveddialekten og sammenlignet disse med identiske træk i de omgivende sprogvarianter med henblik på at bestemme dialektens kontaktsproglige udviklingshistorie og placering i det sydsjællandske dialektkontinuum. I den forbindelse har jeg påvist, at langt de fleste sproglige træk er fælles med øvrigt sjæl-

²⁶ Selv om netop de her nævnte *a*-fremskydninger peger i østdansk retning og ikke findes i rigsmålet, kommer vi imidlertid ikke uden om, at selve tendensen til *a*-fremskydning er udgået fra københavnsk – måske endda med den krølle, at den københavnske udvikling er påvirket af eller identisk med en tilsvarende sånsk (Brink & Lund 1975: 769–770). Derudover er der for begyndelsen af den i Brink & Lund (1975) beskrevne rigsmålsperiode hos nogle meddelere registreret et lidt fremskudt langt *a* foran *r*, der dog intetsteds er blevet så fremskudt, at det er nået helt til [*a*·]. Senere i perioden er denne variant åbnet yderligere og smeltet sammen med [*ɹ*] til [*ɑ*·] (Brink & Lund 1975: 106–112).

²⁷ Ejskjær (1970: 281–312) giver ingen eksempler på den omtalte fremskydning af kort *å*, men dette kan skyldes hendes fonematiske fokus og delvis normaliserede udtalenotation. Også ØMO synes at have normaliseret de sjællandske former her, jf. f.eks. udtaleafsnittene under *godt* (ØMO 6: 41, se under *god*) og *loft* (ØMO 12: 43).

landsk og/eller en eller begge københavnske sociolekter, hvorved dialektens klassificering som en nordsjællandsk ømålsdialekt (ØMO Tillægsbind: kort 2.1) bestemt må siges at have sin berettigelse.

Enkelte træk, som skovshoveddialekten deler med de østdanske dialekter øst for Øresund, har givet grobund for en antagelse om eksistensen af et egentligt øresundsmålsområde omfattende amagermålet, de nordsjællandske kystdialekter (inkl. skovshoveddialekten) og de østdanske dialekter. Ved en nærmere gennemgang af disse træk har jeg dog fundet, at alle på nær to også i varierende grad findes i sjællandsk, herunder navnlig andre nordsjællandske dialekter, og/eller københavnsk, hvorfor deres tilstedeværelse i skovshoveddialekten ikke nødvendigvis må tilskrives østensundsk indflydelse. Med tilbagevisningen af den påståede stødløshed bortfalder det ene af de to tilbageværende træk, og herved står kun intonationen tilbage, hvor der med rimelighed kan stilles spørgsmålstejn ved, om der overhovedet findes en fælles og ensartet øresundsintonation. Fra skovshoveddialektens synspunkt peger ingen af de nævnte træk – heller ikke intonation og stød – derfor i retning af, at et egentligt øresundsmål har eksisteret.

Til trods for denne umiddelbare afvisning af øresundsmål må jeg påpege, at adskillige af de træk, som skovshoveddialekten deler med østdansk, men også med sjællandsk (og/eller københavnsk), først og fremmest deles med andre nordsjællandske dialekter og ikke i lige så stort omfang med de øvrige sjællandske øsmål. Overordnet set synes Brink & Lund (1975: 769–772) måske derfor at kunne have ret i, at skovshoveddialekten sammen med københavnsk, amagermålet og de øvrige nordsjællandske kystdialekter indtager en mellemposition mellem øvrige sjællandske øsmål og østdansk i det sydiskandinaviske dialektkontinuum, idet disse dialekter i deres fonetiske, fonologiske, prosodiske, fleksionsmorfologiske, syntaktiske og leksikalske udviklinger snart følger den ene, snart den anden, snart begge dialektgrupper – men der hersker ingen tvivl om, at dialekten er sjællandsk.

Litteratur

- Bennike, Valdemar & Marius Kristensen 1898–1912: *Kort over de danske folkemaal*. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Bremmer, Rolf H., Jr. 2009: *An introduction to Old Frisian. History, grammar, reader, glossary*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Brink, Lars 2021: Fordelingen af [a(·)] og [ɑ(·)] i Krygers nordsjællandsk. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Brink, Lars & Jørn Lund 1975: *Dansk rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København*. København: Gyldendal.

- Brøndum-Nielsen, Johs. 1927: *Dialekter og Dialektforskning*. København: J. H. Schultz Forlag.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1950: *Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling*. 1. *Indledning, Tekstkildernes Lydbetegnelse, Vokalisme*. 2. ændrede udg. København: J. H. Schulz Forlag.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1965: *Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling*. 5. *Pronominer*. Under Medvirkning af Karl Martin Nielsen og Marie Stoklund. København: Akademisk Forlag.
- Christensen, Balthasar 1936: *Lollandsk Grammatik – Radstedmaalet*. København: J. H. Schultz Forlag.
- Ejskjær, Inger 1965: Stød i andet sammensætningsled i typen fortis-semifortis i danske øsmål. *Acta Philologica Scandinavica* 27. 19–67.
- Ejskjær, Inger 1970: *Fonemsystemet i østsjælland på grundlag af dialekten i Strøby sogn*. København: Akademisk Forlag.
- Espersen, J.C.S. 1908: *Bornholmsk ordbog med indledning og tillæg*. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri.
- Grønnum, Nina 1992: *The groundworks of Danish intonation. An introduction*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Grønnum Thorsen, Nina 1988: Intonation on Bornholm – between Danish and Swedish. *Annual report of the Institute of Phonetics, University of Copenhagen* 22. 25–138.
- Gudiksen, Asgerd 2011: Udviklingen af *u* foran glde. klusil og spirant i de danske øsmål. Torben Arboe & Inger Schoonderbeek Hansen (red.). *Jysk, øsmål, rigsdansk mv. Studier i dansk sprog med sideblik til nordisk og tysk. Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen udgivet på Viggo Sørensens 70-års dag den 25. februar 2011*. Aarhus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Nordisk Institut, Aarhus Universitet. 45–55.
- Gudiksen, Asgerd 2021: Ømålsordbogens samlinger som sproghistorisk kilde. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Hansen, Bjarne Simmelkjær Sandgaard 2020: Minimum standards for acceptable sound laws: Two alleged root nouns in Proto-Norse. Luka Repanšek, Harald Bichlmeier & Velizar Sadovski (red.). *vácāmsi miśrā kṛṇavāmahai. Proceedings of the international conference of the Society for Indo-European Studies and IWoBA XII, Ljubljana 4–7 June 2019, celebrating one hundred years of Indo-European comparative linguistics at the University of Ljubljana*. [Studien zur historisch-vergleichende Sprachwissenschaft 17] Hamburg: Baar-Verlag. 233–251.

- Hansen, Bjarne Simmelkjær Sandgaard & Pia Quist 2021: Omegnsdialekterne i de københavnske lyduniverser 1600-1950. Yonatan Goldshtein, Inger Schoonderbeek Hansen & Tina Thode Hougaard (red.). *18. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Aarhus Universitet, 8.-9. oktober 2020*. Århus: Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet. 173–188.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft 2011: *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Heltoft, Lars 2011: Lette pronomeners placering: klise og topologisk integritet. *Ny forskning i grammatik* 18. 61–80.
- Hovmark, Henrik 2021: Dialektoptegnelser fra øresundsfiskerlejerne i 1932 – og spørgsmålet om øresundsmålene. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Håkansson, David & Henrik Rosenkvist 2021: Utbrytningsliknande konstruktioner i skånska. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Ingers, Ingemar 1939: *Studier över det sydvästskånska dialektområdet*. [Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 5]. Lund.
- Jespersen, Otto 1890–1892: Danias Lydskrift. *Dania* 1. 33–80.
- Kristensen, Marius 1924: *Vejledning til brugen af Danias lydskrift udarbejdet for udvalg for Folkemål*. København: H.H. Thieles Bogtrykkeri.
- Kryger, J. K. 1881–1887: Bidrag til nordsjællandsk Lyd- og Bøjningslære. *Bladninger til oplysning om dansk sprog i ældre og nyere tid*. 1. Kjøbenhavn: Thieles Bogtrykkeri. 347–397.
- Køster, Finn s.a.: Skovshoved: Dialektræk. <https://dialekt.ku.dk/dialektkort/#Skovshoved>. Besøgt 24.09.2021.
- Ohlsson, S.Ö. 1978: *Skånes språkliga försvenskning*. 1. *Inledning. Om skriftspråket under Skånes övergångstid*. [Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 30] Lund.
- Pedersen, Inge Lise 2004: Sprogbrug i 1800-tallet i nutidig belysning: forudsætninger og faldgruber. *Danske Talesprog* 5. 141–159.
- Pedersen, Karen Margrethe 2005: Skrivefærdighed og talesprog hos menige danske soldater i treårskrigen 1848-50. *Danske Talesprog* 6. 83–101.
- Pedersen, Karen Margrethe 2014 [1999]: Genusforenklingen i københavnsk. Lena Wienecke Andersen, Asgerd Gudiksen & Henrik Hovmark (red.). *Struktur og variation. Udvalgte artikler udgivet i anledning af 70-årsdagen den 11. april 2014*. København: Universitets-Jubilæets Danske Samfund. 169–192. Oprindeligt udgivet i *Danske Folkemål* 41. 79–105.
- Pedersen, Karen Margrethe 2014 [2011]: Relativt *som* i grammatisk, historisk og geografisk belysning. Lena Wienecke Andersen, Asgerd Gudiksen & Henrik

- Hovmark (red.). *Struktur og variation. Udvalgte artikler udgivet i anledning af 70-årsdagen den 11. april 2014*. København: Universitets-Jubilæets Danske Samfund. 329–338. Oprindeligt udgivet i Inger Schoonderbeek Hansen & Peter Widell (red.). *13. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Aarhus Universitet. 225–235.
- Pedersen, Karen Margrethe 2017: Refleksivt *sig/dem* - varianter gennem 800 år. *Danske Talesprog* 17. 1–43.
- Quist, Pia 2021: Frøuerne på torvet. Hvordan Amager- og Skovshoved-dialekterne forblev *in business* i København. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Rohmann, Aage 1922: *Ordlister for Dragør*. ØMO's arkiv.
- Rohmann, Aage 1923: *Ordlister for Skovshoved*. ØMO's arkiv.
- Skautrup, Peter 1944: *Det danske sprogs historie*. 1. *Fra Guldhornene til Jyske Lov*. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Skautrup, Peter 1968: *Det danske sprogs historie*. 4. *Fra J. P. Jacobsen til Johs. V. Jensen*. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Thomsen, Vilh. 1908. Lydlære. J.C.S. Espersen (red.). *Bornholmsk ordbog med indledning og tillæg*. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri. <1>–<67>.
- Thorsen, P.K. 1894: *Sprogarten på Sejerø*. København: Thieles Bogtrykkeri.
- Thorsen, P.K. 1929: Københavns dialekt tillige med noget om københavnske gadenavne. J. Byskov & Marius Kristensen (red.). *Afhandlinger og Breve af P. K. Thorsen*. 2. *Blandede Afhandlinger*. København: Det Schönbergske Forlag. 136–156.
- Wessén, Elias 1941: *Svensk språkhistoria*. 1. *Ljudlära och formlära*. Stockholm: Filologiska föreningen vid Stockholms högskola.
- Wessén, Elias 1958: *Våra folkmål*. 5:e uppl. Malmö: Fritzes.
- Wimmer, Ludvig 1908: Bøjningslære. J.C.S. Espersen (red.). *Bornholmsk ordbog med indledning og tillæg*. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri. <68>–<149>.
- ØMO = *Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer*. 1–. København: Center for Dialektforskning & Universitets-Jubilæets Danske Samfund. 1992–.

Bjarne Simmelkjær Sandgaard Hansen

Lektor, ph.d.

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

bssh@hum.ku.dk